

պուլած են: Առքա այնտեղ ոչ միայն իրանց ազգային միութեան կեդրոնն ունին, այլ և կրօնական: Այս կեդրոնը, Էջմիածնի Պատրիարքարանը (Վեհաբան, Վաթուղիկոսարան)՝ մի ճշմարիտ մոզիչ ոյժով կապուի ամենի վերայ: Հայերը ամենախորին հաւատարմութեամբ և անխախտ պահեցին իրանց հայրենիքը, իրանց լեզուն, իրանց բարքը, Վերիտոնեութիւնը և նորա ազգային ու եկեղեցական կերպաւորութիւնը:

«Աթէ Ռուսաստան իր տիեզերապատմական առաքելութիւնը (միսիօն) ուղիղ ըմբռնէ, այն ժամանակընա հայերին այն կը շնորհէ, դէպ ի որ երկար ժամանակներից սկսած նոցա կարօտը կը ձգտի, այն է հրապարակել: Ռուսաստան հէնց այն պատ-

ճառաւ կարօղ է Հայերին ազատ թող տալ իրանց ներքին դործքերի միջ, մանաւանդ մտաւոր յառաջագիմութեան, որովհետեւ նա Հայերի ամեն յարաբերութեամբ դէպ ի Ռուսաստանն ունեցած յօժարութեան վերայ՝ կատարեալ ապահով լինել կարօղ է: Թաթարները իբրեւ Մահմետական՝ քիչ թէ շատ Ռուսաստանի առաջին կասկածաւոր կ'երեւան: Այնինչ Հայերը Ռուսաստանից ճշմարիտ և իրաւամբ շնորհակալ են. նա ազատեց նոցա մի անտանելի՝ կորացուցիչ ստրկութիւնից, որի տակ հէնց այն ակնթարթին կրկին ընկնել կարօղ են երբ Ռուսաստան իր զօրաւոր ձեռքը նոցա վրից վերառնէ:

(Մեքէ-նէ էյեդ-է-յու:)

Բ Ա Ր Ո Յ Ա Կ Ա Ն

ԱՂԲԱՏ ԿԵԱՆՔ

(ՓՈՐՁԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻՑ ԸՌԱՄ ՊՍՏԿԵՐ)

«Վո երեսիք քրքինով ուրեա քո հայը, Քնէլ քառնառ քեպ է հող, որից առաք էս.,, Ծննդ. Գ. 19:

Սակզնող Տէր՝ խոր և անհաս զարմանալի է Վո դործ,
Ջուր է քննում մտածելով մահկանացուն բազմափորձ,
Թող նա մաշէ զիշեր ցերեկ Վո դործերով զբաղված
Վերջում գլուխը խոնարհած կասէ. «Տէր փառք քեզ
Աստուած,,:

Գողան երկինք, սարսափեցին ողջ արարածք հիացած
Իսկ մարդկութեան համար հասաւ քանի տխուր սուղ ու լաց,

(Ե՛կ, դա՛ռն ժամ, տխուր րոպէ, անտանելի՛ սեռւ վայրկեան)
Երբ հաստատվեց կնքվեց անդարձ վերջին վիճակ մարդկութեան:

Խորհրդաւոր բառեր լավեց՝ ,մարդ հողեղէն այսուհետ՝
Աշխատութիւն, հոգ, ցաւ ու լաց լինեն կեանքիդ կարապետ.
Քրտունքի դառն հոսանքներ զնան թափվեն անընդհատ,
Երբ կմտնես հողի արգանդ թո՛ղ վերջանայ քո զանգատ:,,

Հաստատվեցաւ, կատարվումէ երկնահրաման այս վճիռ,
Որ լսեցին պատկառանքով անհուն երկինք և երկիր.
Ո՛չ լայնութիւն Ովկեան դաշտի և ո՛չ Ալպեան սէգ կատար
Չկարացան այս մեծ վճռին տալ խոչնդոտ և դադար:

Ահա յիշում եմ ես կրկին այն դառն կեանքի մութ պատկեր,
Որ թողեցին միշտ յաւիտեան իմ հոգուս մէջ խոր հետքեր.
Նորա սկզբից ես մինչև վերջ ականատես և վկայ,
Ե՛կ նա կեանք չէր, այլ չարաբաղդ տանջանքի զոհ անխնայ:

Քայլ չդրած աշխարհի մէջ մանուկ իւր մօր արգանդում,
Մահը փակեց նորա հօրը գերեզմանի մութ բանդում.
Մտաւ աշխարհ չունենալով նա իւր կեանքի բուն պառձառ,
Երբ և փչեց մի փոքրիկ հողմ տարուբերեց անդադար:

Իսկ ո՞վ կարօղ է ուրանալ, թէ մանուկ կեանքը մատաղ
Չունենալով դատտխարակ, կրթութիւնից միշտ անկախ
Պէտք է զնայ, յամառանայ, բարք ու վարքով խանդարված՝
Նա մանաւանդ եթէ լինի չար մարդիկով պաշարված:

Դեռ չէր քամել սա իւր բաղդի ողջ դառնութեան սեւ բաժակ
Պէտք էր զնար թշուառանար հետ զհետէ այս վիճակ.
Դեռ շատ չանցաւ որբացաւ նա և խղճալի իւր մօրից,
Ծնողք ոչինչ չթողեցին բաց ի այս նեղ սեւ օրից:

Օղբ զգուեց միշտ կրկնելով սորա սուգի արձագանգ,
Մարդիկ միայն ասում էին, ա՛խ խ խղճալի հանգամանք.
,,Ի՞նչ թողեցին սորա ծնողք, սորա համար թշուառ կեանք.
,,Թշուառ կեանքը կարծեմ ուղիղ պէտք է ասել խիստ տանջանք:,,

Ոտաբոսիկ, պատառ պատառ հանգերձներով փաթաթված,
Երեւում էր փողոցներում այս խեղճ մանկիկ որբացած՝
Սովից, ցրտից, մերկութիւնից նա միասին պաշարված
Վնասց մտաւ ծառայի տեղ՝ որ ձեռք բերէ կոտոր հաց:

Հանդիպելով մի խիստ տիրոջ, մի բռնաւոր տիրանի

Մահով կեանքից բաժանվողին տամբ հաղար երանի.

Յուսահատված նա յանձն առաւ մնայ սոված մեռանի՝

Քան ծառայի մի այսպիսի մարդանման զաղանի:

Նա փորձ փորձեց վաղել խնդրել երկրի ծոցից օգնութիւն,

Հերկել, վարել և սերմանել աշխատելով աննկուն.

Եթէ մարդիկ զլանում են կարեկցութիւն ինձ ցոյց տալ,

Կարծեմ լաւ է բնութիւնից քան դռներից մուրանալ:

Երհամարհեց անձրև և ձիւն, տօթ նաև ցուրտ ձմեռներ,

Նա ծնվել էր մանկութիւնից կրել այս ծանր բեռներ.

Եյս դառնութեան աշխատանքով միշտ քրտինքով ողողված

Կարողացաւ մերկ չերևել դտնել միայն ջուր և հաց:

Չանձրանալով այս նեղ օրից կարծեց օգնել իւր կեանքին,

Կեանքին ընկեր յաւելացրեց մի օգնական ամուսին,

,,Թող միասին քաշենք տաննէք մեր խիստ բաղդի դառն լուծ

,,Քեզ էլ կտայ մեր Ստեղծիչ հաց՝ ջուր և միշտ դժուծ:,,

Բաժին հասաւ սորան մի կին տղեղ մարմնով և հոգւով

Եյսպիսոյ հետ կեանք վայելել կարծեմ կարող չէ ոչով.

Լռենք այստեղ զերդաստանի ամեն օրվայ նեղութիւն.

Եյսպէս կեանքից հեշտ է ընտրել լեղիի հետ մահաթոյն:

Եմոննութիւն պտուղ բերեց թշուառութեան զաւակներ,

(Չեմ մոռանում այս տեղ յիշել այն ձախողակ միջոցներ,

Եթէ խնդրեն փափաղելով հարուստ ծնողք մի զաւակ,

Չէ կատարվում, իսկ աղքատին բոլորովին հակառակ:)

Մութ խրճիթում ցուրտ օդի մէջ քաղցած անմեղ մանուկներ

Գոռում էին դողդողալով. իսկ աղքատիկ ծնողներ

Համարելով միմեանց պատճառ թշուառութեան, կռվելով՝

Երկրի ծոցից խնդրումէին իւրեանց անունդ քրտնելով:

Վերադարձած այն խիստ դործից մայրը անբաղդ զաւակաց

Տաքացնում էր շունչ փչելով նորանց ձեռներ ցրտացած,

Գառն վաստակով ձեռք բերելով իւրեանց համար կտոր հաց՝

Ուտում էին այն շատ անգամ մէջ բերելով սուղ ու լաց:

Շատ օր չանցաւ նախանձվեցաւ սպառում բաղդ և սորան

Ենհետացաւ առողջութիւն այս խեղճ՝ մարդից յաւիտեան.

Բայ խրճիթում գետնի վերայ դրված էր խեղճը հիւանդ
Հասի անգութ սաստկութիւնը կեանքը արեց քար ու քանդ:

Մահու մկրատը տեսնելով մօտենում է անարգել,

Որ հատանէ վճռողապէս իւր սեաւ կեանքի վերջին թել.

Ողորմելին փորձեց շարժել նուազ լեզուն իւր կարկամ

Եսել զոնէ մին քանի խօսք զաւակներին անխնամ:

„Հասաւ օրը՝ հեռանում է ձեր անբաղդ հայր ձեզանից,

Չեղ երկնքում ունէ՞ք այլ Հայր, հաց խնդրեցէ՞ք նորանից.

Ես հայր թշուառ, ես տարարաղդ աշխարհի մէջ յաւիտեան,

Նա ձեր Ստեղծող և Խնամարկու, Նա է աղբիւր բարութեան:

“Հանկանում եմ ձեզ կեանք բարի, խաղաղութեան օրեր շատ.

Թէ շատ թէ փոքր մնաք երկրում ապրէ՞ք ուրախ անշանգատ.

Հայր Արարիչ, վերջին իմ շունչս պարգևելով զէպի Վեղ

Եղաչում եմ իմ զաւակներ չլինեն անբաղդ ինչպէս ես:”

Նա համբուրեց արտասուէքով, զրկեց որդիքը թշուառ

Որոնց պէտք է թողնէր գնար անպատասպար մերկ անձար.

Ինքը ժառանգ աղքատ կեանքի՝ նոյնը թողեց և որդւոց

Թշուառութիւն և նորա հետ միշտ անբաժան լաց ու կոծ:

Վերջին ջերմ շունչը չքաղված, քանի վայրկեան մնացած,

Երբ որ կեանքի անգին պարզեւ մահով պէտք էր գնել ցած,

Մտաբերեց ամբողջ իւր կեանք մութ լոպէից ծննդեան,

Խոր ա՛խ հանեց աւեր կուրծքից, այսպէս բացեց իւր բերան:

„Իմ Ստեղծող Տէր, անհաս է Վրո խորհուրդները և Վրո զործ՝

„Ո՛ւ միայն ինձ, և հանձարեղ մահկանացւաց բազմափորձ.

„Ո՛վ կամենում է՝ թող քննէ գիշեր ցերեկ զբաղված,

„Վերջում խոնարհ և հեղ հոգւով կրկրկնէ „փառք քեզ Աստուած:”

„Պու ծածկաղէտ, ամենաղէտ, Վեղ յայտնի է սկզբից

„Իմ ծննդեան կամ գոյութեան չքանալի լոպէից.

„Մինչև այս կէտ չկարացի ուրախ սրտով և հոգւով

„Վրոնէ՛ մի օր թշուառ կեանքս թողնել աղատ աննզով:

„Վրո խնամքը ողջ մահացուք վայելում են հաւասար,

„Երև անձրև տեսնում են շատ մեղաւոր և արդար.

„Վրո բարկութեան արդար անէ՞ծք Տէր իմ վերայ ծանրացա՛ն

„Ողջ կեանքիս մէջ և ինձ հետը կիտանեն զերեզման:

- ,,Ես, իմ մանկունք բոկիկ ոտով պատառատուն զգեստով
 ,,Միշտ կրեցինք սովորաբար քաղց ու ծարաւ մերկ ու սով,
 ,,Իսկ միւսները՝ լիացած վայելում են պատիւ փառք,
 ,,Ոտով զնալ չեն կամենում, նորանց տանում են միշտ փառք:
- ,,Սովորական չունենք մեք հայ, չունենք հանդերձ մի խոշոր,
 ,,Որով տայինք մեր մերկութեան յարմարութիւն կարեւոր,
 ,,Նորանք՝ անչափ զեղխութեան մէջ վատնեն ոսկի և արծաթ՝
 ,,Ըմենայն օր մի նոր հանդերձ, և այս նորանց դեռ չէ՛ շատ:
- ,,Նորանց մանկունք լիութեան մէջ, կրթութենով զարդարված,
 ,,Իմ զաւակներ յառաջ և այժմ աղքատութեամբ պաշարված՝
 ,,Մեր նախահօր պատուհասին հաղորդվեցանք մեք միայն՝
 ,,Բառանգաբար միշտ տանելով աղքատութեան խիստ շղթան:
- ,,Բո զործերը դատել կշռել՝ ,,մեղայ քեզ ,, ինձ չէ՛ յարմար,
 ,,Եւ այն միջոց՝ երբ լինումէ շնչիս վերջին տուր և առ,
 ,,Մի բաժակ ջուր իմ բերանին դեռ չեն տուած. կան մարդիկ,
 ,,Նորանց փափուկ նուրբ ձեռերին այս դժուար զործ է սաստիկ:
- ,,Բայց ես կեանքիս մէջ չունեցայ զոնէ՛ ազատ մի վայրկեան,
 ,,Չհասկացած թէ ի՞նչ է կեանք, աչքիս առաջ օր մահուան.
 ,,Վառն քրտունքը երեսիս մաշեցին իմ կեանքիս ամբ,
 ,,Իսկ եթէ այս Վո հրաման է, օրհնած լինի Տէր Վո կամք:,,
- Սուրբ աչքերից գլորվեցան խոշոր խոշոր արտասուք,
 Ընթաւական մի ա՛խ քարշեց հիւանդ աղքատը խղճուկ.
 Երեք անգամ շնչեց երկար. խորհրդաւոր սուրբ վայրկեան.
 Եզնիւ հոգին թռաւ, թողեց թշուառ մարմնի օթեան:
- Ստեղծո՛ղ Տէր՝ խոր և անհաս զարմանալի է քո զործ,
 Օճուր է քննում մտածելով մահկանացուն բազմափորձ.
 Թո՛ղ նա մաշէ զիշեր ցերեկ քո զործերով զբաղված,
 Վերջում գլուխը խոնարհած կասէ՝ ,,Տէր փա՛ռք քեզ Աստուած:,,

Մէլիքի Վահանայ Վալանթաբեանց:

Եւստրական: